

Sosiaali- ja terveysministeriö

Asianumero VN/3955/2023

Lausunto STM:n ohjeesta ammattihenkilölain soveltamiseksi

Sosiaalialan osaamiskeskusverkosto kiittää mahdollisuudesta ottaa kantaa STM:n valmistelemaan ohjeeseen ammattihenkilölain soveltamisesta ja lausuu seuraavaa:

Ohjeen tarkoituksena on kirjattu sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tehtävärakenteen ja tehtävien jakoon liittyvien toimintamallien kehittäminen ammattihenkilölainsäädäntöön nojautuen. Tehtävärakenteen ja työnjaon kehittämisellä tähdätään siihen, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden työ kohdentuu koulutusta vastaaviin ja kyseisen koulutuksen tuomaa ammatillista osaamista hyödyntäviin tehtäviin. Tämä on erittäin olennainen kokonaisuus, jossa onnistuminen on hyvinvointialueiden toiminnan kannalta yksi keskeisimmistä asioista.

Sosiaalihuollon tehtävärakenteissa on huomioitava tehtäväkentän laajuus

Huomio

Ohjeessa otetaan kantaa avustavan ja tukipalveluhenkilöstön määrän lisäämisen puolesta, jotta ammattihenkilöiden työaikaa vapautuu välittömään asiakas- ja potilastyöhön (s.2). Sosiaalihuollon ja erityisesti sosiaalityön kannalta katsottuna välittömän asiakastyön näkökulma on liian kapea.

Perustelut

Sosiaalihuollon ammattihenkilölain 9 § säätelee sosiaalityöntekijän erityisistä velvollisuuksista seuraavasti: ”--sosiaalityöntekijä vastaa sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalisen tuen ja palvelujen tarpeeseen vastaavasta sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatyöstä sekä sen vaikutusten seurannasta ja arvioinnista. Sosiaalityöntekijä vastaa lisäksi sosiaalihuollon palvelujen antamisesta ja päätöksenteosta sen mukaan kuin muualla laissa erikseen säädetään”. Sosiaalihuoltolain 15 § säätelee vastaavasti yksilö- ja perhekohtaisen sosiaalityön sisällöstä ja tavoitteista. Sosiaalityön määritelmään kuuluva asiantuntijatyö ja yhteisöjen kanssa työskentelyn näkökulma jäävät ohjeessa huomiotta, vaikka sosiaalihuollon näkökulmasta keskeisiä tehtäviä ovat myös sosiaalihuoltolain 7 § mukainen rakenteellinen sosiaalityö sekä 7 a § mukainen yhteisösosiaalityö ja etsivä työ. Nämä ovat välitöntä asiakastyötä huomattavasti laajempia ja vahvaa akateemista sosiaalityön asiantuntijuutta edellyttäviä kokonaisuuksia, jotka tulee huomioida, kun pyritään ohjaamaan tehtävärakenteiden ja työnjaon kehittämistä nimenomaan sosiaalihuollossa.

Ammattihenkilöiden keskinäinen tehtävien jako vaatii substanssilainsäädännön tukea

Huomio

Ohjeen kolmannessa osiossa käsitellään ammattihenkilöiden keskinäisen tehtävien jaon toimintamallia. Ohjeessa kerrataan nykyisten ammattihenkilölakien tarjoamat mahdollisuudet ja joustot tehtävärakenteen ja työnjaon toteuttamiseen, ja nostetaan esille myös tähän liittyviä rajoituksia. Nämä lähtökohdat kuvataan selkeästi ja asianmukaisesti, mutta varsinaiseen ammattihenkilölainsäädännön soveltamiseen ohje antaa apua vain niukasti toteamalla, että *Mikäli tiettyä tehtävää ei ole erikseen säädetty tietyn tutkinnon tai ammattipätevyyden suorittaneen henkilön hoidettavaksi, työnantajilla on vapaus toteuttaa joustavia työjärjestelyitä ja osoittaa henkilöstönsä koulutustaan, osaamistaan ja ammattitaitoaan vastaaviin tehtäviin (s.3).*

Perustelut

Sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa säädetään sosiaalityöntekijän (7 §) sekä sosionomin, geronomin ja kuntoutuksen ohjaajan (8 §) ammattien harjoittamisesta sekä sosiaalityöntekijän erityisistä velvollisuuksista (9 §). Ammattihenkilölainsäädäntö on ollut voimassa jo useamman vuoden, mutta siihen pohjautuva työ tehtävärakenteiden kehittämiseksi on ollut hyvin vajavaista. Sosiaalihuollon näkökulmasta pelkkään ammattihenkilölakiin nojautuminen antaa liian ohuen pohjan tehtävärakenteiden ja työnjaon kehittämiseksi. [Sosiaalihuoltolaki](#) on ammattihenkilölain tavoin ollut voimassa jo pitkään, mutta sen toimeenpano on myös ollut ontuvaa. Sosiaalihuoltolakiin on kuitenkin kirjattu sosiaalihuollon toteuttamisen ja tehtävärakenteen kannalta tarkoituksenmukaisia sisältöjä ja pykäläiä, joita kannattaisi kuljettaa rinnalla, kun pyritään ohjeistamaan ammattihenkilölainsäädännön soveltamista.

Osaamista ja koulutuksia jää tunnistamatta

Huomio

Ohjeen viimeinen osio käsittelee ammattihenkilöiden ja muiden ammattilaisten välistä tehtävien jakoa. Ohje korostaa sitä, että ammattihenkilölainsäädäntö koskee vain sosiaali- ja terveydenhuollon säännellyissä ammateissa toimimista, eikä se koske muiden kuin tämän lainsäädännön tarkoittamien ammattilaisten ammattitoimintaa. Ohje painottaa tässäkin kohtaa työnantajien harkintavaltaa muun henkilöstön sijoittumisessa ja näiden tehtävien osaamisvaatimuksissa. Tämä on hyvä ja tärkeä näkökulma, joka linkittyy kuitenkin toimeenpanon suhteen vastaavaan ongelmaan, kuin aiemmin ammattihenkilöiden keskinäisen tehtävien jaon kohdalla on kuvattu.

Perustelut

Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki säättää sosiaalihuollon ammattitehtävistä kapeasti verrattuna terveydenhuollon ammattihenkilölakiin, josta löytyy pitkä listaus eri terveydenhuollon ammatteja ja ammattinimikkeitä. Terveydenhuollon lainsäädännössä on selkeät säädökset esimerkiksi erikoislääkärinkoulutuksesta ja -ammattioikeudesta. Sosiaalihuollossa järjestetään sosiaalityön erikoistumiskoulutusta neljällä sosiaalityön erikoisalalla, joita ovat aikuissosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus, hyvinvointipalvelu, lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityö (jakautuen lapsiperhe- ja nuorisososiaalityön ja lastensuojelun opintosuuntiin) sekä rakenteellinen sosiaalityö. Erikoistumiskoulutuksesta valmistutaan erikoissosiaalityöntekijäksi, mutta tällaista ammattinimikettä ei lainsäädännössä tunnisteta. Vastaava tilanne on sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden kohdalla. On ongelmallista, että sosiaalihuollon työnjako ja tehtävärakenne mm. sosiaalityöntekijän ja sosionomin ammateissa on puutteellinen, ja samalla myös erikoissosiaalityöntekijöiden ja ylemmän amk-tutkinnon suorittaneiden osaaminen jää tunnistamatta. Samoin terveysosiaalityö jää säädösmaailmassa näkymättömäksi.

Sosiaalihuollon palvelutehtävistä esimerkiksi lastensuojelu vertautuu erikoissairaanhoidon ja on erityistä osaamista vaativaa työtä. Lastensuojelussa on ymmärrettävä hyvin laajasti ja monipuolisesti niin lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ja ilmiöitä kuin yhteiskunnallisen tason ilmiöitä ja rakenteita sekä niiden vaikutuksia perheiden tilanteisiin. Lastensuojelun sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen suorittaneiden asiantuntijoiden lisääntyessä olisi hyvä edetä siihen suuntaan, että lastensuojelutehtävissä toimivilta edellytettäisiin erikoistumiskoulutusta ja/tai sen suorittaminen huomioitaisiin sekä tehtävänkuvissa että palkassa.

Toiseksi viimeisen kappaleen viimeisessä lauseessa lienee kirjoitus- tai ajatusvirhe: ”--voidaan rajoituksessa koota yksilöllisesti...”

Soveltamisohjeen mahdollisissa esimerkeissä on huomioitava sekä sosiaalihuolto että terveydenhuolto

Huomio

Viimeisen kappaleen alussa viitataan tavoitteeseen kunkin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön toimimisesta koulutustaan vastaavissa tehtävissä, mutta seuraavassa lauseessa kirjoitetaan, että tämä mahdollistaa ammattihenkilöitä tukevan työn kohdentamisen *hoitotyössä avustavalle* henkilöstölle. Esimerkkeinä kuvataan asumispalveluihin sijoittuvien hoiva-avustajien helpottavan muun muassa lähihoitajien ammattitehtävien hoitamista sekä osastonsihteerien helpottavan tukipalvelujen, kuten potilashallinnon tehtävien hoitamista. Ohjeen lopussa on seuraava sisältö: *”Hoitotyössä avustavan ja tukipalveluiden henkilöstön keskittämisellä ja määrän lisäämisellä mahdollistetaan tehokkaat tukipalvelut sekä varmistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden työn keskittäminen ammattihenkilöille varattuihin tehtäviin. Näin kaikkien työntekijäryhmien ammatillinen osaaminen voidaan kohdentaa tarkoituksenmukaisesti ja turvata asiakkaiden ja potilaiden tarpeiden mukainen hoito ja hoiva sekä lisätä työn vaikuttavuutta (s. 4).”* Vaikka asumispalvelut kuuluvatkin sosiaalihuoltoon, esimerkit painottavat tehtävärakenteiden kehittämistä erityisesti hoitotyön näkökulmasta ja ovat sosiaalihuollon osalta liian kapeat ja yksioikoiset.

Perustelut

Ohjeen esimerkit ja sanavalinnat antavat käsityksen, että kyse on erityisesti hoitotyön tehtävänjaon selkiyttämistä, joka ratkaisee myös sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työn järkevän kohdentumisen. Jos ohjeessa annetaan esimerkkejä tai ehdotuksia tehtävärakenteiden kehittämistä, niiden tulee kohdistua tasapuolisesti sekä sosiaalihuoltoon että terveydenhuoltoon ja huomioida sosiaalihuollon laaja-alainen tehtäväkenttä. Sosiaalihuolto on paljon muutakin, kuin asumispalvelujen hoito- ja hoivatyö. Yksi esimerkki erittäin tarpeellisesta tukityöstä sosiaalityöhön on ns. sihteeriresurssi, jonka avulla ylemmän yliopistotutkinnon suorittanut sosiaalityöntekijä voisi keskittyä omaan ydinosansa ja -tehtäväänsä. Lastensuojelun kontekstissa esimerkiksi systeemisten tiimien koordinaattori voisi olla vastaava tehtävä.

Sosiaalihuollon asiakkaiden palvelujen toimivuuteen vaikutetaan ensisijaisesti sosiaalihuollon tehtävärakenteita ja työnjakoa selkeyttämällä, ja tässä työssä on huomioitava sosiaalihuollon laaja-alainen tehtäväkenttä ja omat erityispiirteet.